

Gids duurzame aankopen Schilderwerk

L_ALG_Dienst_Schilderwerk	datum: 26/09/2013
Proceseigenaar : ISO-projectteam	versie: 2
Gelinkt aan P_ALG_AankoopGoederenDiensten	

Inhoudstafel

INHOUDSTAFEL	1
1. OMSCHRIJVING	3
2. TER INFO: WAT IS DUURZAAM SCHILDERWERK?	3
2.1. Milieu.....	3
2.1.1. Vluchtige organische stoffen (VOS).....	3
2.1.2. Vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK).....	4
2.1.3. Zware metalen - pigmenten.....	4
2.1.4. Isothiazolinon-verbindingen, formaldehyde, ftalaten of glycol ethers.....	4
2.1.5. Andere gevaarlijke, kankerverwekkende, giftige en milieuschadelijke stoffen ...	4
2.1.6. Afval.....	5
2.1.7. Prestatiekenmerken en andere specifieke eigenschappen	5
2.2. Eerlijke handel.....	6
2.3. Sociale economie	6
3. VEREISTEN BINNEN DE GIDS DUURZAME AANKOPEN	6
3.1. Verplichtingen	6
3.2. Optioneel.....	9
3.3. Raamcontract.....	10
3.4. Keuzewijzer VOS	10
3.5. Tips.....	12
4. OPNAME VAN DUURZAAMHEIDSCRITERIA IN BESTEKKEN	13
4.1. Titel.....	14
4.1.1. Milieucriteria in de titel.....	14
4.1.2. Sociale economie in de titel.....	14
4.2. Kwalitatieve selectiecriteria.....	14
4.2.1. Milieucriteria in de selectiecriteria.....	14
4.2.2. Criteria eerlijke handel in de selectiecriteria.....	15

4.2.3. Criteria sociale economie in de selectiecriteria	15
4.3. Technische specificaties	15
4.3.1. Milieucriteria in de technische specificaties	15
4.3.2. Eerlijke handel in de technische specificaties.....	16
4.3.3. Sociale economie in de technische specificaties.....	16
4.4. Gunningscriteria	16
4.4.1. Milieucriteria in de gunningscriteria	16
4.4.2. Sociale economie in de gunningscriteria	17
4.5. Uitvoeringsvoorwaarden.....	17
4.5.1. Milieucriteria in de uitvoeringsvoorwaarden.....	17
4.5.2. Eerlijke handel in de uitvoeringsvoorwaarden	17
4.5.3. Sociale economie in de uitvoeringsvoorwaarden	17
A. Actieplan stageplaatsen/opleidingen.....	18
B. Inschakeling langdurig werkzoekenden.....	18
C. Verplichte samenwerking met een bedrijf uit de sociale economie	20
D. Diversiteitsbeleid	20
5. VOORBEELDMAILS EN –BESTEKKEN	21
5.1. Kleine overheidsopdracht – Mail (< 8.500 euro)	21
5.2. Gemiddelde overheidsopdracht – bestek (≥ 8.500 euro en < 85.000 euro)	22
5.3. Grote overheidsopdracht ≥ 85.000 euro – speel op zeker!	24
6. MOGELIJKE DIENSTVERLENERS	24
7. MEER INFO?.....	26

1. Omschrijving

Uitvoeren van schilderwerken.

2. Ter info: wat is duurzaam schilderwerk?

2.1. Milieu

De milieu-impact van schilderwerken wordt voornamelijk beïnvloed door de gebruikte producten. Het gehalte aan vluchtige organische stoffen (VOS), het gehalte aan vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK), de aanwezigheid van zware metalen, isothiazolinon-verbindingen, formaldehyde, ftalaten, glycol ethers, en andere chemische toevoegingen, gevaarlijke, kankerverwekkende, giftige en milieuschadelijke stoffen in de gebruikte producten en de dosering, verpakking en afvoer ervan bepalen mee of een schilderwerk op een milieuvriendelijke manier gebeurt.

2.1.1. Vluchtige organische stoffen (VOS)

Bij synthetische verven¹ worden vluchtige organische stoffen gebruikt als oplosmiddel voor kleurstoffen, fixeermiddelen, enz. Dit zijn stoffen uit de aardolienijverheid. (Aardolie is een beperkt voorradige grondstof en dat is op zich al een reden om liever andere producten te gebruiken.) Deze VOS zorgen voor de typische verflucht die je ook terugvindt in oplos- en verdunningsmiddelen zoals white spirit. Het zijn vooral die VOS die schadelijk zijn voor het milieu en voor uw gezondheid. Het productieproces van VOS vervuult het milieu zeer sterk, en hun verdamping veroorzaakt eveneens problemen: VOS versterken het broeikaseffect en zijn mee verantwoordelijk voor smogvorming en verzuring.

De gezondheidseffecten van VOS zijn zeer uiteenlopend naargelang de samenstelling ervan. VOS kunnen bij inademing bijvoorbeeld klachten veroorzaken zoals hoofdpijn, vermoeidheid en irritatie van de neus, keel en ogen, astma. Er zijn ook VOS die kankerverwekkend zijn.

Voor dit VOS-gehalte zijn per verfsoort wettelijke maxima vastgesteld in EU-richtlijn. In de producttest worden per verfsoort ook drempelwaarden voorgesteld.

Het is een goede zaak om steeds voor oplosmiddelvrije of -arme verven te kiezen. De meeste muur- en plafondverven voor binnenshuis zijn bijvoorbeeld watergedragen verven (meestal benoemd als acrylverven of latexverven). Let op: een watergedragen synthetische verf kan nog steeds een kleine hoeveelheid oplosmiddelen bevatten.

Naast de synthetische verven zijn er ook de natuurverven, die grotendeels zijn samengesteld uit plantaardige en minerale stoffen. De solventgedragen natuurverven bevatten natuurlijke harsen en gebruiken terpentijn of citrusolie als oplosmiddel. Er bestaan ook watergedragen natuurverven, hier komen geen organische oplosmiddelen aan te pas.

Glanzende verven hebben vaak een groter VOS-gehalte dan matte verven, waardoor hun milieu-impact groter is. Een glanzende verf is slechts in een aantal toepassingen noodzakelijk. Voor standaard schilderwerken van muren en plafonds heeft u meestal de keuze. Daarom raadt de Producttest matte verven aan boven glanzende verven, zeker wanneer de toepassing geen glanzende verf vereist.

¹ Je kan verven in twee grote categorieën indelen: synthetische verven en natuurverven. Een verf bevat 3 grote bestanddelen nl. een bindmiddel, een oplosmiddel en pigmenten. In synthetische producten zijn die afkomstig van stoffen uit de aardolienijverheid.

2.1.2. Vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK)

Vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK), zoals benzeen², toluen, xyleen, zware of lichte nafta, kunnen (afhankelijk van het product) volgende symptomen tot gevolg hebben: gedragstoornissen, oogirritatie, ademhalingsproblemen, longontsteking, aantasting van het centrale zenuwstelsel met als gevolg verlaging van het bewustzijn, verlies van bewustzijn, evenwichtstoornissen en verlaging van de reactiesnelheid en huidontvetting.

In de producttest worden een drempelwaarde van maximaal 0,1% per gewicht voorgesteld.

2.1.3. Zware metalen - pigmenten

Zware metalen, zoals cadmium, lood, chroom VI, kwik, arsenicum, barium (uitgezonderd bariumsulfaat), seleen of antimonium, komen voornamelijk voor onder de vorm van kleurpigmenten of droogstoffen. De gevolgen van zware metalen kunnen ernstig zijn. Zo werkt kwik in op het zenuwstelsel, waardoor bijv. leerproblemen en verlamming kunnen ontstaan. Ook lood kan het zenuwstelsel aantasten, maar het kan ook leiden tot bloedarmoede en miskramen. Zink kan leiden tot aderverkalking en kan schade aan de luchtwegen veroorzaken. Cadmium kan nierafwijkingen tot gevolg hebben. Het gebruik van lood (EU-richtlijn 76/769/EEG) en cadmium (Eu-Richtlijn 91/338/EEG) is al verboden in muurverf.

Wanneer titaanwit of titaandioxide, het meest gebruikte pigment voor witte verf, werd gebruikt, worden witte pigmenten best beperkt. De productie van titaanwit is immers milieuonvriendelijk. De aanmaak van kunstmatig gemaakte metaaloxiden vergt veel energie, veroorzaakt waterverontreiniging en produceert gevaarlijk afval., titaanwit zorgt bovendien voor het ontstaan van afvalzuren. Ondertussen kan men echter uit de bij de productie van titaanwit ontstane afvalzuren via recycling opnieuw titaanwit winnen. Kalk en krijt zijn alternatieve pigmenten voor titaanwit om een witte verf te bekomen.

De kleurstoffen die in natuurverven gebruikt worden, zijn uit aarde gewonnen anorganische pigmenten (amber, siena, oker, groene aarde, krijt...) of van dierlijke of plantaardige oorsprong (karmijn, sepia, indigo...).

2.1.4. Isothiazolinon-verbindingen, formaldehyde, ftalaten of glycol ethers

Kies voor een product zonder isothiazolinon-verbindingen, formaldehyde, ftalaten³ of glycol ethers⁴.

2.1.5. Andere gevaarlijke, kankerverwekkende, giftige en milieuschadelijke stoffen

Je kiest best voor verven/vernissen zonder gevarensymbolen op de verpakking of in het veiligheidsinformatieblad.

Je kiest bij voorkeur voor producten zonder deze R-zinnen -die duiden op kankerverwekkende en giftige stoffen- in concentraties groter dan 0,1% (eventueel in combinatie met elkaar): R23, R24, R25, R26, R27, R28, R33, R39, R40, R45, R46, R48, R49, R60, R61, R62, R63, R68 en zonder deze R-zinnen –die duiden op stoffen die schadelijk zijn voor het milieu- in concentraties groter dan 2,5% (eventueel in combinatie

² Gebruik van benzeen is verboden in verven (EU-richtlijn 76/769/EEC).

³ DINP (CAS 28553-12-0 en 68515-48-0), DIDP (CAS 68515-49-1 en 26761-40-0), DNOP (CAS 117-84-0)DHEP (CAS 117-81-7), DBP (CAS 84-74-2), BBP (CAS 85-68-7)

⁴ zoals EGDME (CAS 110-71-4), DEGEE (CAS 111-90-0),DEGDME (CAS 111-96-6), TEGME (CAS 112-35-6),TEGDME (CAS 112-49-6), EGBE (CAS 111-76-2)

met elkaar): R50, R50/53, R51/53, R52/53, R51, R52, R53 op het veiligheidsinformatieblad.

2.1.6. Afval

Je laat best de benodigde hoeveelheid verf berekenen, zodat de juiste hoeveelheid verf kan worden aangeschaft met zo weinig mogelijk verpakkingen. Te grote verpakkingen kunnen resulteren in overschotten die verwijderd moeten worden als gevaarlijk afval. Te kleine hoeveelheden zorgen voor extra verpakkingsafval, gezien een kleine pot verf relatief meer verpakkingsafval veroorzaakt dan een grote pot verf. Sommige dienstverleners beschikken over een terugnamesysteem voor gebruikte verfpotten.

2.1.7. Prestatiekenmerken en andere specifieke eigenschappen

Bepaalde prestatiekenmerken kunnen een lange levensduur van de verf garanderen. Op milieuvlak is dit ook van belang: minder vaak verven betekent immers minder milieu-impact.

Wat betreft de schokweerstand van lak (hout- en metaalverf) mag er geen barstvorming optreden na een valproef uitgevoerd volgens ISO norm 6272-2 ASTM D 2794.

Lak (hout- en metaalverf) voor toepassing buiten moet slagen in een verouderingsproef, zoals de QUV test (blootstelling UV licht + condensatiecycli) volgens norm ISO 11507-ISO6270-2-DIN50017-ASTM G53. Volgende resultaten moeten behaald worden:

- Glans: 80% van de beginwaarde
- Kleur: de kleurverandering, colorimetrisch gemeten is $\Delta E \leq 2$
- Geen enkele aantasting (vorming van blaasjes of kraaiepoten)

De hechting van anti-roest verven na de corrosieweerstandtest via zoutnevelproef (ASTM B117-ISO 9227) moet ISO 0-1 bedragen.

De hechting van primers wordt getest via een cross cut test (ISO 2409-ASTM D3359). Het resultaat van de test moet ISO 0 zijn. Na het opkleven en verwijderen van de tape moet het resultaat ISO 0 of ISO 1 zijn.

Kies voor slijtvaste houtvernis met een slijtvastheid van het product na 1000 cycli met een belasting van 1000 gram kleiner of gelijk aan 25 mg (tweede keuze: kleiner of gelijk aan 70 mg)

Kies bij voorkeur voor afwasbare muur- en plafondverven met een schrobweerstand of wasvastheid in klasse 1 of 2.

Je gebruikt beter geen houtprimers en -beits voor binnen en buiten met een schimmelwerende werking op het hout. Houtprimers en -beits of muurverven voor zeer specifieke toepassingen zoals douches of andere vochtige plaatsen kunnen schimmelwerende eigenschappen bevatten bijvoorbeeld. Vanuit milieuoogpunt is het echter beter om te kiezen voor verven met zeer goede vochtregulerende eigenschappen, zoals bijvoorbeeld minerale verven (bijvoorbeeld kalkverven of silicaatverven). Dergelijke verven zijn minder gevoelig voor schimmelgroei. Let wel: vochtregulerende verven zijn poreus, en daardoor gevoeliger voor vuilaanhechting. Ze zijn daarom minder geschikt voor ruimtes waar de kans op vlekken groot is en waar het oppervlak reinigbaar moet zijn (bijvoorbeeld keuken). Synthetische verven zijn niet dampdoorlatend, zodat gemakkelijker schimmelvorming optreedt.

Verf voor wegmarkering heeft best een ATG-keuring G0023. Verven met een ATG-certificaat voldoen aan bepaalde eisen inzake duurzaamheid (waaronder de levensduur en het VAK-gehalte).

2.2. Eerlijke handel

N.v.t.

2.3. Sociale economie

De sociale economie bestaat uit verschillende bedrijven en organisaties die bepaalde maatschappelijke meerwaarden vooropstellen en volgende basisprincipes respecteren:

- voorrang van arbeid op kapitaal
- democratische besluitvorming
- maatschappelijke inbedding
- transparantie
- kwaliteit
- duurzaamheid

De sector sociale economie stelt in de provincie Antwerpen ongeveer 7.500 mensen uit verschillende kansengroepen tewerk, in meer dan 400 sociale economie organisaties. Een overzicht van deze organisaties en hun producten en dienstverlening vind je in de catalogus sociale economie op www.provant.be/SE.

Meer informatie kan je bekomen bij het Provinciaal Steunpunt Sociale Economie (sociale_economie@admin.provant.be).

3. Vereisten binnen de Gids duurzame aankopen

3.1. Verplichtingen

Voor de Samenwerkingsovereenkomst is het verplicht om met milieuverantwoorde verven en vernissen te werken. Dit geldt niet enkel voor schilderwerk in eigen beheer, maar ook voor schilderwerk door een schildersfirma. In je bestek moet je dus verplicht overnemen dat de gebruikte producten moeten voldoen aan onderstaande technische bepalingen.

<p>Een beperkt gehalte vluchtige organische stoffen (VOS)</p>	<p>Bepaal de juiste drempelwaarde aan de hand van de keuzewijzer VOS. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond VOS neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Informatie over het VOS-gehalte is te vinden op de verpakking.⁵ De categorie staat op de verpakking vermeld bij de gegevens over het VOS-gehalte.</p>
<p>Zonder zware metalen</p>	<p>Zonder cadmium, lood, chroom VI, kwik, arsenicum, barium (uitgezonderd bariumsulfaat), seleen of antimonium. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond zware metalen neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Zware metalen staan vermeld op het veiligheidsinformatieblad, anders zijn ze ofwel niet aanwezig ofwel aanwezig in een kleine concentratie.⁶</p>

⁵ Let wel, de VOS-richtlijn laat producenten toe het gehalte aan VOS op de verpakking en het veiligheidsinformatieblad als volgt te vermelden: "dit product bevat maximaal x g/l". De werkelijke VOS-waarden van het product kunnen met andere woorden kleiner zijn dan het vermelde maximum. Voor het exacte VOS-gehalte neemt u daarom best contact op met de producent zelf.

⁶ Een andere mogelijkheid om dit te bevestigen is door navraag te doen bij de producent of leverancier. Vraag

	Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label, het Nordic Swan-label, het Europees Ecolabel, het Nature Plus-label en het NF Environnement-label.
Zonder de volgende R-zinnen in concentraties groter dan 0,1% (eventueel in combinatie met elkaar): R23, R24, R25, R26, R27, R28, R33, R39, R40, R45, R46, R48, R49, R60, R61, R62, R63, R68 (kankerverwekkende en giftige stoffen)	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond R-zinnen in verband met kankerverwekkende en giftige stoffen neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Ingrediënten met R-zinnen en de concentratie van het ingrediënt worden vermeld in de tabel in hoofdstuk 3 van het veiligheidsinformatieblad. Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label, het Nordic Swan-label, het Europees Ecolabel, het Nature Plus-label en het NF Environnement-label.
Zonder de volgende R-zinnen: in concentraties groter dan 2,5% (eventueel in combinatie met elkaar): R50, R50/53, R51/53, R52/53, R51, R52, R53 (stoffen die schadelijk zijn voor het milieu)	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond R-zinnen in verband met milieuschadelijke stoffen neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Ingrediënten met R-zinnen de concentratie van het ingrediënt worden vermeld in de tabel in hoofdstuk 3 van het veiligheidsinformatieblad. Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label, het Nordic Swan-label, het Europees Ecolabel, het Nature Plus-label en het NF Environnement-label.
Zonder ftalaten	Zonder DINP (CAS 28553-12-0 en 68515-48-0), DIDP (CAS 68515-49-1 en 26761-40-0), DNOP (CAS 117-84-0), DHEP (CAS 117-81-7), DBP (CAS 84-74-2), BBP (CAS 85-68-7). Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond ftalaten neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Deze CAS-nummers zijn terug te vinden op het veiligheidsinformatieblad. ⁶ Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Nordic Swan-label, het Europees Ecolabel, het Nature Plus-label en het NF Environnement-label.
Een gehalte vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK) van maximaal 0,1% per gewicht (voor wegmarkeringsverf: maximaal 0,5% per gewicht)	Niet van toepassing voor anti-roest verven. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? en de keuzewijzer . Voorwaarden rond VAK neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Het VAK-gehalte is terug te vinden op het veiligheidsinformatieblad in hoofdstuk 3. Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label, het Nordic Swan-label, het Europees Ecolabel, het Nature Plus-label en het NF Environnement-label.
Een gehalte isothiazolinon-verbindingen van maximaal 500 ppm of 0,05% (m/m)	Niet van toepassing voor wegmarkeringsverf. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond isothiazolinon-verbindingen neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Isothiazolinonverbindingen kan je terugvinden door te zoeken naar "isothiazool" of gelijkaardig bij de chemische stoffen vermeld op het veiligheidsinformatieblad. (Bijvoorbeeld: 5-chloor-2-methyl-2H-isothiazool-3-on)

hem hiervoor een verklaring op eer, die wordt ondertekend en waarin de aan- of afwezigheid van deze stoffen of prestatiekenmerken worden aangegeven, eventueel gestaafd met bewijsmateriaal.

	<p>Staat het niet vermeld op het veiligheidsinformatieblad dan is de stof ofwel niet aanwezig, ofwel in een kleine concentratie.⁶ Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label, het Nordic Swan-label, het Europees Ecolabel, het Nature Plus-label en het NF Environnement-label.</p>
<p>Een gehalte formaldehyde van maximaal 10mg/kg of 0,001% (m/m)</p>	<p>Niet van toepassing voor wegmarkeringsverf. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond formaldehyde neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Het gehalte aan formaldehyde kan je terugvinden op het veiligheidsinformatieblad, anders is de stof ofwel niet aanwezig, ofwel aanwezig in een kleine concentratie.⁶ Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label, het Nordic Swan-label, het Europees ecolabel, het Nature Plus-label en het NF Environnement-label.</p>
<p>schokweerstand hout- en metaallak: geen barstvorming bij valproef uitgevoerd volgens ISO norm 6272-2 ASTM D 2794</p>	<p>Enkel van toepassing voor hout- en metaallak. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond schokweerstand neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Voor sommige producten wordt deze specifieke informatie over de schokweerstand in de technische fiches vermeld.</p>
<p>verouderingsproef hout- en metaallak: Voor toepassing buiten: slagen in verouderingsproef, zoals de QUV test (blootstelling UV licht + condensatiecycli) volgens norm ISO 11507-ISO6270-2-DIN50017-ASTM G53. volgende resultaten moeten behaald worden: glans: 80% van de beginwaarde kleur: de kleurverandering, colorimetrisch gemeten is $\Delta E \leq 2$ geen enkele aantasting (vorming van blaasjes of kraaienpoten)</p>	<p>Enkel van toepassing voor hout- en metaallak. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond verouderingsprestaties neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Voor sommige producten wordt deze specifieke informatie over de veroudering in de technische fiches vermeld.</p>
<p>corrosieweerstand anti-roest verven: hechting na de test via zoutnevelproef (ASTM B117-ISO 9227) moet ISO 0-1 bedragen</p>	<p>Enkel van toepassing voor antiroestverven. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond corrosieweerstand neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Voor sommige producten wordt deze specifieke informatie over de corrosieweerstand in de technische fiches vermeld.</p>
<p>hechting primers: resultaat cross cut test (ISO 2409-ASTM D3359) moet ISO 0 zijn. Na het</p>	<p>Enkel van toepassing voor primers. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond hechting neem je bij voorkeur op in de technische specificaties. Voor sommige producten wordt</p>

opkleven en verwijderen van de tape moet het resultaat ISO 0 of ISO 1 zijn.	deze specifieke informatie over de hechting in de technische fiches vermeld.
Afval en spoelwater meenemen en correct afvoeren/zuiveren	Meer info vind je bij de tips Voorwaarden rond hechting neem je bij voorkeur op in de uitvoeringsvoorwaarden .

3.2. Optioneel

Voor duurzamere schilderwerken kan je volgende criteria opnemen:

zonder schimmelwerende werking	Bijvoorbeeld voor houtprimers en -beits voor binnen en buiten. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond biociden neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Let op de vermelding "bevat fungicide" in de productfiche, de verpakking of het veiligheidsinformatieblad. Deze vermelding duidt op de aanwezigheid van schimmelwerende ingrediënten. Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label en het Nature Plus-label.
slijtvastheid houtvernis: na 1000 cycli met een belasting van 1000 gram kleiner of gelijk aan 25 mg (tweede keuze: kleiner of gelijk aan 70 mg)	Enkel van toepassing voor slijtvaste houtvernis. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond slijtvastheid neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Voor sommige producten wordt deze specifieke informatie over de slijtvastheid in de technische fiches vermeld. ⁶
verf voor wegmarkering: met ATG-keuring G0023	Enkel van toepassing voor wegmarkeringsverf. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond keuringen neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
schrobweerstand of wasvastheid afwasbare muur- en plafondverven: klasse 1 of 2 (testnorm DIN EN 11998)	Enkel van toepassing voor afwasbare muur- en plafondverven. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond schrobweerstand neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . De schrobweerstand kan je terugvinden in de technische fiche van het product.
zonder gevarensymbolen	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond gevaren neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Op het veiligheidsinformatieblad worden de gevaarsymbolen vermeld in hoofdstuk 15.
zonder de glycol ethers EGDME (CAS 110-71-4), DEGEE (CAS 111-90-0), DEGDME (CAS 111-96-6), TEGME (CAS 112-35-6), TEGDME (CAS 112-49-6), EGBE (CAS 111-76-2)	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond glycol ethers neem je bij voorkeur op in de technische specificaties . Deze CAS-nummers zijn terug te vinden op het veiligheidsinformatieblad. ⁶ Kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Nordic Swan-label, het Europees Ecolabel en het NF Environnement-label. ⁷

⁷ Bij hout- en metaallak voor binnen en buiten, houtvernis niet-slijtvast, muur- en plafondverven voor binnen, primers specifiek voor hout, primers voor hout en metaal, verven voor buitengevels met minerale ondergrond enkel NF Environnement en Nature plus, bij houtbeits voor binnen en buiten en houtvernis slijtvast, primers specifiek voor metaal, primers voor binnenmuren en plafonds, primers voor buitengevels – hechtprimers enkel NF Environnement.

afwezig bce	
Witte pigmenten op basis van titaanwit of titaandioxide binnentoepassingen: maximaal 36 g/m² (bij een dekvermogen van 98% en rendement van minimaal 8 m²/liter) buitentoepassingen: maximaal 38 g/m² (bij een dekvermogen van 98% en rendement van minimaal 6 m²/liter)	Niet van toepassing voor vernissen, beitsen en wegmarkeringsverf. Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat zijn duurzame verven en vernissen? Voorwaarden rond pigmenten neem je bij voorkeur op in de technische specificaties .
Sociale economie	Meer info vind je in het hoofdstuk: Wat is duurzame catering? Sociale economie dienstverleners kan je best gewoon mee aanschrijven. Op www.provant.be/SE vind je de cataloguslijst. Voorwaarden rond sociale economie kan je opnemen bij de uitvoeringsvoorwaarden.

3.3. Raamcontract

Er is geen raamcontract voor schilderwerken.

3.4. Keuzewijzer VOS

Het gebruik van producten die de drempelwaarden uit de laatste kolom overschrijden, zijn niet toegelaten. Dit zijn immers de Europese drempelwaarden (Richtlijn 2004/42/EG) die sinds begin 2010 van kracht zijn. In de eerste en tweede kolom werden de drempelwaarden opgenomen die gehanteerd worden door de verschillende ecolabels⁸. Je kan zelf beslissen of je gaat voor de kenmerken uit de eerste en tweede kolom. Hoe lager het VOS-gehalte, hoe duurzamer. Verven en vernissen met een VOS-gehalte onder de waarde in de eerste kolom zijn met andere woorden het duurzaamst.

Gebruik deze keuzewijzer om te bepalen welke voorwaarden je in de technische specificaties opneemt voor de te gebruiken producten.⁹

^a kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Blaue Engel-label

^b kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Nordic Swan-label

^c kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Europees Ecolabel

^d kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het Nature Plus-label

^e kan bijvoorbeeld gestaafd worden aan de hand van het NF Environnement-label

	Duurzaam		Niet duurzaam
	Te verkiezen	Tweede keuze	Niet toegelaten
Eénpotsysteem metaal Ferro ¹⁰	≤ 100 g/l	≤ 140 g/l ^e	≥ 140 g/l (ferro)
Eénpotsysteem metaal Non-Ferro ¹¹	≤ 100 g/l ^{bc}	≤ 140 g/l ^{bce}	≥ 500 g/l (non-ferro)

⁸ Het Europees Ecolabel, het 'Natureplus'-label, het 'Blaue Engel'-label, het 'Nordic Swan'-label en het NF Environnement-label.

⁹ Gebaseerd op de Producttest, het Europees Ecolabel, het 'Natureplus'-label, het 'Blaue Engel'-label en het 'Nordic Swan'-label maken.

¹⁰ Enkel NF Environnement labelt éénpotsysteem metaal Ferro

¹¹ Enkel Nordic Swan, EU Ecolabel en NF Environnement labelen éénpotsysteem metaal Non-Ferro.

Hout- en metaallak voor binnen/buiten	≤15 g/l (binnen) ^{ad} ≤30 g/l (buiten) ^{ad}	≤ 90 g/l ^{abcd}	≥ 130 g/l ^{abcde} ≥ 300 g/l (solventgedragen)
Houtbeits voor binnen en buiten ¹²	≤15 g/l	≤75 g/l ^{bc} ≤90 g/l (houtbeitsen met een minimale laagdikte (die vallen onder VOS-categorie A/f), die enkel buiten toegepast worden) ^{bc}	≥ 130 g/l ^{bce} (watergedragen) ≥ 400 g/l (solventgedragen) ≥ 700 g/l (solventgedragen houtbeitsen met een minimale laagdikte (die vallen onder VOS-categorie A/f), die enkel buiten toegepast worden)
Houtvernis niet-slijtvast ¹³	≤15 g/l ^d	≤75 g/l ^{bcd}	≥ 130 g/l ^{bcd}
Houtvernis slijtvast ¹⁴	≤75 g/l (categorie A/e: Vernissen en houtbeitsen voor houtwerk binnen en buiten, inclusief dekkende houtbeitsen) ^{bc}	≤100 g/l (categorie A/i Performante eencomponentcoatings of A/j Performante tweecomponentcoatings voor specifiek eindgebruik zoals vloeren) ^{bc}	≥ 140 g/l (categorie A/i Performante eencomponentcoatings of A/j Performante tweecomponentcoatings voor specifiek eindgebruik zoals vloeren) ^{bce} (watergedragen) ≥ 400 g/l (solventgedragen) ≥ 130 g/l (categorie A/e: Vernissen en houtbeitsen voor houtwerk binnen en buiten, inclusief dekkende houtbeitsen) ^{bce}
muur- en plafondverven binnen	≤3 g/l ^{ad}	≤15 g/l (mat) ^{abcd} ≤ 60 g/l (glanzend) ^{abcd}	≥ 30 g/l (mat) ^{abcde} ≥ 100 g/l (glanzend) ^{abcde}
Primers specifiek voor hout (categorie A/g: primer)	≤3 g/l (categorie A/g: primer) ^{ad}	≤15 g/l (categorie A/g: primer) ^{abcd}	≥ 30 g/l(watergedragen categorie A/g: primer) ^{abcde} ≥ 350 g/l (solventgedragen categorie A/g: primer)
Primers specifiek voor hout (categorie A/d) (hout- en metaalverf) ¹⁵	≤30 g/l	≤90 g/l ^{bc}	≥ 130 g/l ^{bce} ≥ 300 g/l (solventgedragen)

¹² Enkel Nordic Swan, EU Ecolabel en NF Environnement labelen houtbeits voor binnen en buiten.

¹³ Enkel Nordic Swan, EU Ecolabel, NaturePlus en NF Environnement labelen houtvernis niet-slijtvast.

¹⁴ Enkel Nordic Swan, EU Ecolabel en NF Environnement labelen houtvernis slijtvast.

¹⁵ Enkel Nordic Swan, EU Ecolabel en NF Environnement labelen primers specifiek voor hout (categorie A/d) (hout- en metaalverf)

Primers specifiek voor metaal - ferro ¹⁶			≤140 g/l (watergedragen) ^e ≥ 500 g/l voor solventgedragen eencomponentescoatings)
Primers specifiek voor metaal – non-ferro ¹⁷	≤30 g/l	≤100 g/l ^{bc}	≥140 g/l (watergedragen) ^{bce} ≥ 500 g/l (solventgedragen eencomponentescoatings)
Primers voor muur en plafond binnen + Primersvoor buitengevels – hechtprimers ¹⁸	≤ 3 g/l	≤ 15 g/l ^{bc}	≥ 30 g/l (subcategorie A/a: matte coatings; watergedragen subcategorie A/g: primers; watergedragen subcategorie A/h: hechtprimers) ^{bce} ≥ 350 g/l (solventgedragen subcategorie A/g: primers) ≥ 750 g/l (solventgedragen subcategorie A/h: hechtprimers)
Primers voor hout en metaal – Universele primers (categorie A/g)(primer)	≤ 3 g/l ^{ad}	≤ 15 g/l ^{abcd}	≥ 30 g/l (watergedragen) ^{abcde} ≥ 350 g/l (solventgedragen)
Primers voor hout en metaal – Universele primers (categorie A/d)(hout- en metaalverf)	≤30 g/l	≤90 g/l	≥130 g/l (watergedragen) ≥ 300 g/l (solventgedragen)
Verven voor buitengevels buiten met minerale ondergrond	≤ 3 g/l ^{ad}	≤15 g/l	≥ 40 g/l (watergedragen) ^{abcd} ≥ 430 g/l (solventgedragen)
Verven voor wegmarkering ¹⁹	≤ 80 g/kg (uitgedrukt in gram per kg product, zonder het water dat eventueel aanwezig is in het product) ^e		

3.5. Tips

- Vraag bij voorkeur om met **natuurverven** te werken. Een groot voordeel van natuurverven - geschikt voor hout en metaal - is dat de plantaardige grondstoffen

¹⁶ Enkel NF Environnement labelt primers specifiek voor metaal – ferro.

¹⁷ Enkel Nordic Swan, EU Ecolabel en NF Environnement labelen primers specifiek voor metaal – non-ferro

¹⁸ Enkel Nordic Swan, EU Ecolabel en NF Environnement labelen primers voor binnenmuren en plafonds

¹⁹ Enkel NF Environnement labelt verven voor wegmarkeringen

constant hernieuwbaar zijn. Bij de productie komen minder verzurende stoffen vrij dan bij andere verfsoorten, terwijl de bestanddelen goed afbreken in de afvalfase. Natuurverven zijn bovendien gebruiksvriendelijk: gemakkelijk toe te passen en weinig schadelijke of hinderlijke geuren. Voor het behandelen van muren, plafonds en aanverwanten zijn er minerale verven, silicaatverven en kalkcaseïneverven voorhanden. 'Witkalk' is een van oudsher gekend natuurlijk product dat goed scoort. Voor houtsoorten worden bij voorkeur dampdoorlatende verven op basis van plantaardige oliën aangewend. Lijnolie, dat als bindmiddel het hoofdbestanddeel vormt, wordt gewonnen uit vlas.

- Kies **matte verven** i.p.v. glanzende verven wanneer de toepassing geen glanzende verf vereist.
- Kies kleuren in functie van het lokaalgebruik. **Lichte kleuren** genieten de voorkeur omdat ze het licht in het lokaal helpen verspreiden. Lokalen met donkere kleuren vereisen meer lichtvermogen omdat ze meer licht absorberen.
- Vraag ook om de ondergrond op een milieuvriendelijke manier **schilderklaar** te maken. Oude verflagen moeten niet absoluut weg. Een dunne laag mag gewoon blijven zitten. De ondergrond moet alleen effen, droog, schoon en stofvrij zijn. Hoe beter de voorbereiding, hoe beter en duurzamer het eindresultaat. Licht opschuren volstaat doorgaans voor een gladde onderlaag. De beste keuze is om **nat** te **schuren** met waterbestendig schuurpapier. Vermijd afbijtmiddelen die zijn immers altijd agressief en schadelijk voor huid en ogen. Waterverdunbare afbijtmiddelen zijn het minst milieubelastend. Je kan oude verflagen beter **verhitten** (föhnen) zodat ze los komen en vervolgens **afkrabben** met een krabber of glasscherven. De firma moet het afval meenemen en correct afvoeren (als KGA). Afbranden met de vlam is milieuvriendelijk en gevaarlijk. In de hete vlam ontstaan zeer giftige dampen. **Barsten** worden best opgevuld met een middel met zo weinig mogelijk vluchtige organische stoffen, bijvoorbeeld acrylplamuur. Om de ondergrond te **ontvetten** en stofvrij te maken wordt best gewerkt met ontvetters op basis van zeep of dennenhars of met soda of zachte zeep ipv middelen met ammoniak (of een andere sterk alkalische stof).
- Zorg dat borstels, rollen enz op een milieusparende manier **gespoeld en afgevoerd worden**. Spoelen mag zeker niet gewoon onder de kraan boven de gootsteen of een afvoerputje. De firma moet alle afval en spoelwater meenemen en het bezinksel en afgedankt materiaal op een correcte manier verwijderen (als KGA).

4. Opname van duurzaamheidscriteria in bestekken

Het opnemen van duurzaamheidscriteria is afhankelijk van het soort overheidsopdracht. Meer info over de wetgeving overheidsopdrachten en de verschillende mogelijkheden vind je op het intranet onder de [ondersteuning/aankoop- en overheidsopdrachten](#).

In deze Gids duurzame aankopen gaan we ervan uit dat de aankopen gebeuren voor een relatief beperkt bedrag, namelijk **minder dan 85.000 euro**.

Opdrachten **onder de 85.000 euro** mogen steeds geplaatst worden via een onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking. Je moet hier volgens de wetgeving overheidsopdrachten meerdere dienstverleners aanschrijven. Je mag deze schilders zelf kiezen. Laat die keuze dan ook afhangen van de mate waarin deze dienstverleners eventueel duurzaam schilderwerk kunnen verrichten.

Het is aan te raden om op voorhand na te gaan wat de verschillende mogelijkheden zijn en wie hier eventueel aan kan voldoen. Surf vóór je schilderwerken aanbesteedt op het internet en neem contact op met een aantal schilders en bekijk de verschillende mogelijkheden voor duurzame producten en werkwijzen en wie hier eventueel aan kan voldoen. Al naargelang de toepassing kies je, binnen de [verplichtingen](#), best zelf wat je

juist wil aankopen. De [keuzewijzer](#) geeft een overzicht van de mogelijke duurzame verfeigenschappen en kan je helpen bij je keuze. Meer info over duurzame schilderwerken vind je in het [hoofdstuk: Wat zijn duurzame schilderwerken?](#)

Heb je te maken met een aankoop **boven de 85.000 euro**? Neem dan contact op met de dienst Overheidsopdrachten en Juridische Ondersteuning (T 03 240 54 59, aankoop@admin.provant.be).

- Voor meer info over de **milieucriteria** kun je terecht bij Liesbeth Taverniers (DMN, T 240 57 55, ISO14001@admin.provant.be).
- Voor meer info over de **criteria m.b.t. sociale economie** kun je terecht bij Marjan Vanuytsel (DEIS, T 014 56 52 36, marjan.vanuytsel@admin.provant.be).

4.1. Titel

Het is belangrijk om in de titel zo duidelijk mogelijk te omschrijven wat je juist wil. Neem indien mogelijk in de titel ook al duurzaamheidscriteria op.

4.1.1. Milieucriteria in de titel

Bijvoorbeeld: *"Milieuverantwoorde schilderwerken met kalkverf"*

4.1.2. Sociale economie in de titel

Bijvoorbeeld: *"Uitvoering van schilderwerken door sociale economie"*

4.2. Kwalitatieve selectiecriteria

Kwalitatieve selectiecriteria zijn criteria die je toestaan om de inschrijvers op je overheidsopdracht kwalitatief te beoordelen. Bij een overheidsopdracht met een beperkt bedrag en dus via een onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking, vindt de kwalitatieve selectie meestal impliciet plaats door het opstellen van de lijst van aan te schrijven bedrijven. Je kiest zelf wie je selecteert en aanschrijft. Onderzoek dus eerst of de bedrijven die je op je lijst zet wel aan je selectiecriteria voldoen. Op die manier schrijf je enkel bedrijven aan die voldoen en moet je dus geen selectiecriteria meer opnemen in je bestek. Indien je deze werkwijze volgt moet je in je kwalitatieve selectie enkel nog de RSZ toestand en andere fiscale verplichtingen van de inschrijver te controleren.

4.2.1. Milieucriteria in de selectiecriteria

Op milieuvlak kan je bijvoorbeeld enkel bedrijven aanschrijven die een ISO 14001- of EMAS-certificaat hebben. Je moet dan geen selectie criterium in die trant meer op te nemen.

In een grote opdracht die gepubliceerd moet worden kan je vragen naar certificaten voor milieubeheer (bv. ISO 14001 of EMAS) of gelijkwaardige. Je controleert dan best ook of er voldoende firma's aan deze vereisten kunnen voldoen.

Bijvoorbeeld: *"De inschrijver beschikt voor zijn organisatie, althans voor dat deel/die delen van de organisatie dat/die betrokken is/zijn bij de uitvoering van de opdracht over een managementsysteem waarin de volgende onderwerpen zijn geregeld:*

- *de concrete maatregelen die zijn of worden getroffen om de milieubelasting van de bedrijfsprocessen die verband houden met de uitvoering van de opdracht, zoals gebruik van gevaarlijke stoffen, waterverbruik en energiegebruik van de in te zetten apparatuur en gebruik van transportmiddelen, te verminderen.*
- *hoe naleving van de geldende milieuwetgeving is gewaarborgd*
- *hoe aandacht wordt besteed aan de bewustwording en de competentie van medewerker(s) ten aanzien van het omgaan met de voor deze opdracht relevante milieuaspecten*
- *hoe de voor deze opdracht relevante milieuaspecten worden gemonitord*

- hoe de milieumaatregelen worden gemonitord als basis voor kwaliteitsgarantie."

4.2.2. Criteria eerlijke handel in de selectiecriteria

4.2.3. Criteria sociale economie in de selectiecriteria

Wil je je opdracht socialer en duurzamer maken, kan je heel eenvoudig sociale economie organisaties (mee) aanschrijven. Kijk op www.provant.be/SE in de catalogus sociale economie welke dienstverleners de gewenste dienstverlening kunnen aanbieden.

4.3. Technische specificaties

Dit is een technische beschrijving van de inhoud van de opdracht. Als aan de minimale/absolute technische specificaties niet wordt voldaan, komt de offerte in principe niet in aanmerking. Voorwaarden opnemen in de technische specificaties is de meest doeltreffende manier om zeker te zijn van een duurzame dienstverlening. (Door het nodige marktonderzoek ben je zeker dat de bepalingen die je opneemt ook mogelijk zijn.)

4.3.1. Milieucriteria in de technische specificaties

Bijvoorbeeld: "De gebruikte houtbeits

- bevat geen van volgende stoffen:
 - zware metalen cadmium, lood, chroom VI, kwik, arsenicum, barium (uitgezonderd bariumsulfaat), seleen of antimonium.
 - Ftalaten DINP (CAS²⁰ 28553-12-0 en 68515-48-0), DIDP (CAS 68515-49-1 en 26761-40-0), DNOP (CAS 117-84-0), DHEP (CAS 117-81-7), DBP (CAS 84-74-2), BBP (CAS 85-68-7).
- bevat maximaal ≤15 g/l vluchtige organische stoffen (VOS).
- bevat maximaal 0,1% vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK) per gewicht.
- bevat maximaal maximaal 500 ppm of 0,05% (m/m) isothiazolinon-verbindingen.
- bevat maximaal maximaal 10mg/kg of 0,001% (m/m) formaldehyde.
- draagt geen gevarensymbolen.
- draagt geen van volgende R-zinnen in concentraties groter dan 0,1% (eventueel in combinatie met elkaar): R23, R24, R25, R26, R27, R28, R33, R39, R40, R45, R46, R48, R49, R60, R61, R62, R63, R68. (Deze R-zinnen duiden op kankerverwekkende en giftige stoffen.)
- draagt geen van volgende R-zinnen vermeld in concentraties groter dan 2,5% (eventueel in combinatie met elkaar): R50, R50/53, R51/53, R52/53, R51, R52, R53. (Deze R-zinnen duiden op stoffen die schadelijk zijn voor het milieu.)
- heeft volgende prestatiekenmerken die een lange levensduur van de verf moeten garanderen: ..."

Hier kan men zich baseren op de achterliggende specificaties van labels. Je kan labels suggereren als bewijsmiddel, maar moet hierbij vermelden dat ook andere bewijsmiddelen toegestaan zijn. Let op: niet alle labels garanderen de strengste eisen.

Bijvoorbeeld: "De naleving van onderstaande criteria kan gestaafd worden met een van volgende labels:

Nordic Swan

Blauer Engel

EU Ecolabel

Energy Star

²⁰ CAS (Chemical Abstract Services) is een uniek eenduidig getal voor chemische stoffen.

Indien de inschrijver één van deze labels kan voorleggen, is geen bijkomende staving vereist. Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme kunnen eveneens gebruikt worden."

Wil je de milieuvriendelijkste offerte hoger waarderen bij de gunning, dan kun je deze criteria ook opnemen in de [gunningscriteria](#). Hou er echter rekening mee dat gunningscriteria nadien ook beoordeeld moeten worden en het dossier ook altijd ingewikkelder maken voor de inschrijver.

4.3.2. Eerlijke handel in de technische specificaties

4.3.3. Sociale economie in de technische specificaties

N.v.t.

4.4. Gunningscriteria

Dit zijn criteria die in rekening worden gebracht bij het kwalitatief beoordelen van de offerte. De inschrijver van wie de offerte het best aan deze criteria voldoet, krijgt de hoogste score en krijgt de opdracht. Wil je de duurzaamste offerte hoger waarderen bij de gunning, dan kan je duurzaamheidscriteria opnemen bij de gunningscriteria. Gebruik hiervoor ook de info uit de paragrafen rond technische specificaties.

Wanneer je besluit een gunningscriterium in verband met duurzaamheid op te nemen, zorg er dan voor dat het voldoende doorweegt tegenover de andere gunningscriteria. Let wel: er moet een direct verband zijn tussen deze criteria en het voorwerp van de opdracht.

Als je in de technische specificaties van je bestek al duidelijke duurzaamheidseisen hebt opgelegd, heeft het soms geen zin om bijvoorbeeld milieu nog als gunningscriterium te gebruiken.

Hou er rekening mee dat veel gunningscriteria het bestek onnodig ingewikkeld kunnen maken. De inschrijver moet een uitgebreid verslag opmaken en de provincie moet dit alles afwegen en beoordelen, wat niet altijd even eenvoudig is. Het is voor beide partijen makkelijker om zoveel mogelijk op te nemen in de technische specificaties.

4.4.1. Milieucriteria in de gunningscriteria

Bijvoorbeeld bij schilderwerken met afwasbare muur- en plafondverven:

"Volgende gunningscriteria dienen als basis voor de beoordeling van de offertes:

- *gehalte van vluchtige organische stoffen (VOS) in de gebruikte verven (bijvoorbeeld 15 punten):*
 - *Wanneer het VOS-gehalte lager ligt dan 3%, worden 15 punten toegekend.*
 - *Wanneer het VOS-gehalte lager ligt dan 6%, worden 10 punten toegekend.*
 - *Wanneer het VOS-gehalte lager ligt dan 10%, worden 5 punten toegekend*
- *schrobweerstand van de gebruikte verven (bijvoorbeeld 15 punten)*
 - *Wanneer de schrobweerstand of wasvastheid van het product klasse 1 is worden 15 punten toegekend .*
 - *Wanneer de schrobweerstand of wasvastheid van het product klasse 2 is worden 10 punten toegekend .*
 - *Wanneer de schrobweerstand of wasvastheid van het product klasse 3 is worden 5 punten toegekend ."*

Je kan bij de gunning ook gebruikmaken van de producttest van OVAM om de milieuvriendelijkheid van de verven en vernissen te beoordelen. OVAM stelde voor verschillende soorten verven en vernissen vragenlijsten op. Inschrijvers die een hogere score behalen op de vragenlijst voor specifieke verven of vernissen, krijgen meer punten bij de gunning. Vergeet dan niet om de juiste vragenlijst als bijlage op te nemen in je

bestek. Je vindt de vragenlijsten op de ISO-schijf, in de map L_ALG_Gids duurzame aankopen bijlagen of op de [producttest](#)-site. De scores kan je berekenen en vergelijken op de [website van de Producttest](#). Heb je hulp nodig bij de beoordeling, contacteer het ISO-projectteam (iso14001@admin.provant.be).

Bijvoorbeeld: *"Bij de gunning wordt rekening gehouden met de ecologische kwaliteiten van de voorgestelde verf. Om de beoordeling van dit gunningcriterium mogelijk te maken zal de inschrijver de vragenlijst voor houtbeits voor binnen en buiten (in bijlage) invullen voor de gebruikte producten."*

4.4.2. Sociale economie in de gunningscriteria

Criteria rond sociale economie neem bij voorkeur op in de [uitvoeringsvoorwaarden](#), niet in de gunningscriteria.

4.5. Uitvoeringsvoorwaarden

In principe is het contract afgesloten van zodra de dienstverlener op de hoogte is gebracht van de gunning van de opdracht. Je kan in het bestek wel anticiperen op de uitvoeringsfase door één of meerdere uitvoeringsvoorwaarden in te voegen, die bijvoorbeeld voorzien dat de dienstverlener zich ertoe verbindt om alle verpakkingen terug te nemen. De uitvoeringsvoorwaarden zijn dus alle verplichtingen die pas bij de uitvoering van het contract zullen voorkomen, maar waartoe de dienstverlener zich verbindt van zodra hij zijn offerte indient.

Je mag deze contractuele uitvoeringsvoorwaarden niet als verkapte selectiecriteria of gunningscriteria hanteren. Als aanbestedende overheid zal je tijdens de uitvoering van de opdracht moeten controleren of de inschrijver aan de uitvoeringsvoorwaarden voldoet.

Je mag echter wel concrete maatregelen vermelden wanneer bepaalde uitvoeringsvoorwaarden worden geschonden. Zo kan men bijvoorbeeld vastleggen dat wanneer de dienstverlener verpakkingen en gebruikte materialen niet meeneemt, er een bepaalde boete zal aangerekend worden. Dit voorkomt onenigheid.

4.5.1. Milieucriteria in de uitvoeringsvoorwaarden

Bijvoorbeeld: *"De inschrijver verbindt er zich toe alle verpakkingen en gebruikte materialen terug te nemen en op correcte wijze af te voeren."*

Bijvoorbeeld: *"De inschrijver verbindt er zich toe al het spoelwater mee te nemen en correcte wijze te zuiveren voor hergebruik en/of af te voeren."*

4.5.2. Eerlijke handel in de uitvoeringsvoorwaarden

4.5.3. Sociale economie in de uitvoeringsvoorwaarden

De wet²¹ laat expliciet toe dat je uitvoeringsvoorwaarden in een bestek opneemt die het mogelijk maken met volgende doelstellingen rekening te houden:

- het verstrekken van beroepsopleidingen aan werklozen en jongeren
- het bevorderen van het gelijke kansenbeleid inzake de arbeidsparticipatie van onvoldoende in het arbeidsproces geïntegreerde personen
- de strijd tegen de werkloosheid
- de verplichting om, in hoofdzaak, de bepalingen van de basisconventies van de Internationale Arbeidsorganisatie na te leven, in de veronderstelling dat die niet reeds worden toegepast in het nationale recht van het land waar de productie plaatsvindt.

²¹ 15 juni 2006 - Wet overheidsopdrachten en bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten.

Dit pas je best toe indien het voldoende haalbaar is voor de dienstverlener. Indien de opdracht qua grootte en inhoud dit mogelijk maakt, kan je als volgt uitvoeringsvoorwaarden opnemen:

- A. Actieplan stageplaatsen/opleidingen
- B. Inschakeling langdurig werkzoekenden
- C. Verplichte samenwerking met een bedrijf uit de sociale economie
- D. Diversiteitsbeleid

A. Actieplan stageplaatsen/opleidingen

Voor langdurige projecten is het aangewezen dat de opdrachtnemer een actieplan opmaakt waarin hij aangeeft op welke manier hij stageplaatsen en opleidingsplaatsen zal aanbieden. Op deze manier krijgt het project een sociale meerwaarde op vlak van opleiding. Hierbij is het erg belangrijk het actieplan op regelmatige tijdstippen op te volgen.

Volgende **clausule** kan je opnemen in je bestek:

“De opdrachtnemer stelt een actieplan op om de volgende opdrachten te realiseren:

- *Aanbieden van [X] stageplaatsen/werkervaring*
- *Aanbieden van [X] opleidingen aan laaggeschoolde medewerkers in functie van competentieversterking*
- *Opzetten van [X] samenwerkingsprojecten met onderwijsinstellingen*

Het actieplan zal worden geëvalueerd tijdens de opdracht. Zes maanden na aanvang van de opdracht wordt een eerste evaluatievergadering voorzien. Vervolgens wordt jaarlijks één evaluatievergadering georganiseerd door de opdrachtnemer. Tijdens deze overlegmomenten presenteert de opdrachtnemer een rapport waarin nauwkeurig vermeld wordt welke stappen werden ondernomen om het actieplan te realiseren. Op vraag van de leidend ambtenaar kunnen bijkomende evaluatievergaderingen worden ingelast.

De opdrachtnemer of zijn vaste vertegenwoordiger zal actief deelnemen aan de evaluatievergaderingen voor het opvolgen en het evalueren van dit actieplan.”

Opgelet: er kunnen acties worden weggelaten/vervangen/toegevoegd in functie van je bestek.

Controle van de naleving:

De controle van de bijzondere uitvoeringsvoorwaarden is niet altijd eenvoudig. De beste garantie voor succes is een continu overleg tussen de aanbestedende overheid en de opdrachtnemer. Een stok achter de deur is de introductie van de volgende passage waarin nauwkeurig wordt beschreven welke stappen zullen worden ondernomen indien de bijzondere uitvoeringsvoorwaarden niet worden gevolgd:

“Indien de aanbestedende overheid signalen ontvangt dat tijdens de uitvoering van het contract niet aan de bovenvermelde vereisten wordt voldaan of dat verbeteringen (of aankondigingen daarvan) uitblijven, kan ze de opdrachtnemer om rekenschap vragen. Indien geen verbeteringen worden vastgesteld, kan ze optreden zoals in een geval van contractbreuk (of een boete van 5% van de totale opdracht opleggen).”

B. Inschakeling langdurig werkzoekenden

De inschakeling van langdurig werklozen is één van de speerpunten van de sociale economie. Daarom is het erg interessant onderstaande clausule op te nemen om deze

doelgroep een kans te geven zich te integreren in de reguliere economie. Hiervoor kunnen twee pistes worden gekozen.

- Ofwel wordt de opdrachtnemer verplicht langdurig werklozen in dienst te nemen (hebben). In dit geval vervalt paragraaf 2 van de clausule.
- Ofwel laat je de opdrachtnemer de keuze tussen indienstneming van langdurig werklozen of onderaanneming van een deel van de opdracht aan een sociale economiebedrijf.

Volgende clausule kan je opnemen in je bestek:

"De opdrachtnemer verbindt er zich toe om tijdens de uitvoering van de opdracht [X] langdurig werkzoekenden in te schakelen.*

Hiervoor heeft hij de keuze uit twee werkwijzen:

1. *Naar keuze van de opdrachtnemer kan de tewerkstelling van de langdurig werkzoekenden gebeuren o.m. onder de vorm van één van volgende contracten:*

- *een arbeidsovereenkomst*
- *een individuele beroepsopleiding*
- *een leercontract*
- *een stage*
- *...*

De inschakeling van de langdurig werkzoekende(n) dient uiterlijk bij de aanvang van de opdracht te zijn aangevangen en neemt slechts een einde bij het einde van de opdracht.

In geval van verbreking van het contract, gesloten in uitvoering van dit artikel, om welke reden dan ook, dient de opdrachtnemer onverwijld en uiterlijk binnen een termijn van 1 maand een nieuwe langdurig werkzoekende in te schakelen.

De opdrachtnemer houdt een register bij van het aantal langdurig werklozen dat werkzaam is voor de uitvoering van de opdracht. Dit register bevat de contracten van de werknemers samen met het bewijsmateriaal dat de werknemer op het moment van in dienstneming bestempeld werd als langdurig werkloze. Dit register kan op elk moment worden opgevraagd door de leidend ambtenaar en wordt ter controle voorgelegd op de verschillende overlegmomenten gedurende het project.

2. *De opdrachtnemer besteed [X]% van de opdracht uit aan één (of meerdere) onderneming(en) uit de sociale economie. Bij de offerte wordt een intentieverklaring gevoegd waarbij de opdrachtnemer en de partner(s) uit de sociale economie verklaren samen de opdracht uit te voeren. 30 dagen na het toekennen wordt een samenwerkingsovereenkomst overgemaakt aan de aanbestedende overheid. Indien deze samenwerkingsovereenkomst niet tijdig wordt overgemaakt, kan de aanbestedende overheid de opdracht nietig verklaren."*

** Met de door de opdrachtnemer tewerkgestelde langdurig werkzoekende worden gelijkgesteld: de langdurig werkzoekende die tijdens de periode van twee jaar voorafgaand aan het indienen van de offerte werd ingeschakeld en bij de opdrachtnemer blijft ingeschakeld*

** Onder langdurig werkzoekende wordt begrepen: elkeen die op het ogenblik van de tewerkstelling door de opdrachtnemer ten minste 2 jaar als voltijds werkzoekende is ingeschreven bij de VDAB of een gelijkaardige instelling.*

Controle van de naleving:

De controle van deze uitvoeringsvoorwaarde is relatief eenvoudig. Om problemen tijdens de uitvoering te vermijden wordt aangeraden onderstaande paragraaf op te nemen in het lastenboek:

"Indien de aanbestedende overheid signalen ontvangt dat tijdens de uitvoering van het contract niet aan de bovenvermelde vereisten wordt voldaan of dat verbeteringen (of aankondigingen daarvan) uitblijven, kan ze de opdrachtnemer om rekenschap vragen en indien geen verbeteringen worden vastgesteld, kan ze optreden zoals in een geval van contractbreuk (of een boete van 5% van de totale opdracht opleggen)."

C. Verplichte samenwerking met een bedrijf uit de sociale economie

Je kan samenwerking tussen reguliere bedrijven en sociale economiebedrijven aanmoedigen door een clause op te nemen waardoor een percentage van de opdracht moet worden uitgevoerd door een sociale economiebedrijf. Hierdoor komt een samenwerking tot stand tussen beide partners waaruit beiden lessen kunnen trekken. Dit kan op termijn leiden tot betere samenwerking en/of uitwisseling van goede praktijken.

Opgelet: het uit te besteden bedrag aan sociale economiebedrijven mag niet hoger zijn dan de drempelwaarde voor Europese overheidsopdrachten. Je dient dus op te letten dat het percentage niet boven deze drempelwaarde uit stijgt.

Volgende clause kan je opnemen in je bestek:

"De aanbestedende overheid wenst [X]% van de opdracht voor te behouden aan bedrijven uit de sociale economie. De opdrachtnemer wordt hierbij verplicht [X]% van de opdracht uit te besteden aan één (of meerdere) onderneming(en) uit de sociale economie (tenzij hij zelf een sociaal economiebedrijf is).

Bij de offerte wordt een intentieverklaring gevoegd waarbij de opdrachtnemer en de partner(s) uit de sociale economie verklaren samen de opdracht uit te voeren. 30 dagen na het toekennen wordt een samenwerkingsovereenkomst overgemaakt aan de aanbestedende overheid. Indien deze samenwerkingsovereenkomst niet tijdig wordt overgemaakt, kan de aanbestedende overheid de opdracht nietig verklaren."

D. Diversiteitsbeleid

Een goed diversiteitsbeleid binnen een bedrijf biedt niet enkel kansen voor kansengroepen in de maatschappij maar heeft ook voordelen voor de bedrijven. Om een goed diversiteitsbeleid te stimuleren kan je volgende **clause** opnemen in het bestek:

"De opdrachtnemer en zijn onderaannemers dienen de vooruitgang op het vlak van integratie van sociale overwegingen in de bedrijfsvoering te meten voor aanvang van de opdracht aan de hand van een nulmeting, zelfevaluatie of stand van zaken. Hiervoor worden de volgende parameters in rekening gebracht:

- *Evolutie naar een divers personeelsbestand*
- *Afsluiten van een gesubsidieerd of ongesubsidieerd diversiteitsplan in het verleden*
- *Gebruik van steunmaatregelen voor kansengroepen zoals werkpostaanpassingen, Nederlands op de Werkvloer, 50+premie, werkplekieren, ...*
- *Afsluiten van een diversiteitsplan (met steun van het departement WSE van de Vlaamse overheid) in de toekomst*

Op basis van deze evaluatie wordt een strategisch actieplan opgesteld om het diversiteitsbeleid te verbeteren en monitoren. Het actieplan wordt jaarlijks geëvalueerd samen met de leidend ambtenaar. Op vraag van de leidend ambtenaar kan het plan

worden bijgestuurd teneinde de doelstellingen te bereiken.

Voor elke nieuwe aanwerving die gebeurt in functie van de uitvoering van deze opdracht zal de opdrachtnemer de vacature publiceren via diverse aanwervingskanalen waarbij de opdrachtnemer zich engageert om zijn vacatures expliciet bekend te maken aan de kansengroepen (allochtonen, ouderen en personen met een handicap).

Controle van de naleving:

Door de opvolging van het actieplan grondig voor te bereiden en indien noodzakelijk bijkomende eisen te stellen, kunnen goede resultaten worden behaald. De controle van deze uitvoeringsvoorwaarde is moeilijk te koppelen aan bestraffende maatregelen.

5. Voorbeeldmails en –bestekken

Voor je een opdracht voor de schilderwerken opmaakt, neem je best contact op met een aantal dienstverleners. Zo heb je een zicht op de verschillende mogelijkheden en weet je wie hier eventueel aan kan voldoen.

Je kunt als entiteit naargelang de toepassing zelf kiezen waar je de accenten legt. Maak voor je keuze gebruik van de [keuzewijzer](#) en de extra info in het [hoofdstuk Ter info: wat is duurzaam schilderwerk?](#) Uiteraard voldoet je vraag aan de [verplichtingen](#) binnen de Gids duurzame aankopen.

5.1. Kleine overheidsopdracht – Mail (< 8.500 euro)

Volgens de wetgeving overheidsopdrachten moet je ook voor deze kleine opdrachten mededinging organiseren en dus meerdere dienstverleners aanschrijven. Je mag de schilders zelf kiezen. Laat deze keuze dan ook afhangen van de mate waarin ze duurzaam schilderwerk kunnen aanbieden. Je zou bijvoorbeeld sociale economie organisaties aan kunnen schrijven. Een overzicht van deze organisaties en hun producten en dienstverlening vind je in de catalogus sociale economie op www.provant.be/SE.

Het is het eenvoudigst om mogelijke dienstverleners per mail aan te schrijven. Zorg dat je over voldoende info beschikt over de producten die zullen gebruikt worden en de werkwijze voor je een opdracht gunt. Controleer nadien ook of de geleverde diensten en gebruikte producten effectief aan de voorwaarden voldoen.

In de kader vind je een voorbeeldmail voor schilderwerken. De punten in het **blauw** zijn verplicht volgens de Gids duurzame aankopen. Die in het **groen** zijn optioneel.

VOORBEELDMAIL - MILIEUVERANTWOORDE SCHILDERWERKEN MET HOUTBEITS.

TITEL

"Milieuverantwoorde schilderwerken met watergedragen houtbeits"

MAIL

Gelieve een offerte in te dienen voor het beitsen met watergedragen houtbeits van 100m² omheining, die voldoet aan volgende voorwaarden:

- ...
- **De gebruikte houtbeits**
 - **bevat geen van volgende stoffen:**
 - **zware metalen cadmium, lood, chroom VI, kwik, arsenicum, barium (uitgezonderd bariumsulfaat), seleen of antimonium.**

- ftalaten DINP (CAS22 28553-12-0 en 68515-48-0), DIDP (CAS 68515-49-1 en 26761-40-0), DNOP (CAS 117-84-0), DHEP (CAS 117-81-7), DBP (CAS 84-74-2), BBP (CAS 85-68-7).
- o bevat maximaal 75 g/l vluchtige organische stoffen (VOS).
- o bevat maximaal 0,1% vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK) per gewicht.
- o bevat maximaal maximaal 500 ppm of 0,05% (m/m) isothiazolinon-verbindingen.
- o bevat maximaal maximaal 10mg/kg of 0,001% (m/m) formaldehyde.
- o draagt geen van volgende R-zinnen in concentraties groter dan 0,1% (eventueel in combinatie met elkaar): R23, R24, R25, R26, R27, R28, R33, R39, R40, R45, R46, R48, R49, R60, R61, R62, R63, R68. (Deze R-zinnen duiden op kankerverwekkende en giftige stoffen.)
- o draagt geen van volgende R-zinnen vermeld in concentraties groter dan 2,5% (eventueel in combinatie met elkaar): R50, R50/53, R51/53, R52/53, R51, R52, R53. (Deze R-zinnen duiden op stoffen die schadelijk zijn voor het milieu.)

De naleving van bovenstaande criteria kan gestaafd worden met een van volgende labels:

Nordic Swan

EU Ecolabel

NF écolologique

Wanneer het product een van deze labels draagt, is geen bijkomende staving vereist. Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme kunnen eveneens gebruikt worden.

- o draagt geen gevarensymbolen.
- o bevat geen schimmelwerende ingrediënten voor een schimmelwerende werking op het hout.

5.2. Gemiddelde overheidsopdracht – bestek (≥ 8.500 euro en < 85.000 euro)

Volgens de wetgeving overheidsopdrachten moet je hier meerdere dienstverleners aanschrijven. Je mag de schilders zelf kiezen. Laat deze keuze dan ook afhangen van de mate waarin duurzaam schilderwerk kunnen aanbieden. Bijvoorbeeld door sociale economie organisaties aan te schrijven. Een overzicht van deze organisaties en hun producten en dienstverlening vind je in de catalogus sociale economie op www.provant.be/SE.

Omschrijf in je bestek duidelijk welke info de inschrijvers moeten indienen bij de offerte. Zo heb je voldoende gegevens om het gunningsdossier op te maken. We kunnen het niet genoeg herhalen: probeer je opdrachten zo eenvoudig mogelijk te houden. Dit doe je door zoveel mogelijk voorwaarden op te nemen in de technische specificaties en de gunningscriteria te beperken.

In de kader vind je een voorbeeldbestek voor de schilderwerken. De punten in het **blauw** zijn verplicht volgens de Gids duurzame aankopen. Die in het **groen** zijn optioneel. Wil je dat je bestek gewoon voldoet aan de verplichtingen van de Gids duurzame aankopen, neem dan de **blauwe** punten op in de technische specificaties. Wil je de duurzaamste offerte extra punten geven? Neem dan ook duurzaamheidsaspecten op als

²² CAS (Chemical Abstract Services) is een uniek eenduidig getal voor chemische stoffen.

gunningscriterium. Denk wel op voorhand even na over hoe je dit doet: welke criteria neem je op en hoe ga je ze beoordelen?

VOORBEELDBESTEK - DUURZAAM Milieuverantwoorde schilderwerken met [specificeer hier het verftype, zie hoofdstuk 8.4].

Gelieve een offerte in te dienen voor het verven van 100m² nieuw-bezette muren en plafonds, die voldoet aan volgende voorwaarden:

... **TITEL**

“Levering van muur- en plafondverf op waterbasis voor 500 m² muren en plafonds”

SELECTIECRITERIA

N.v.t.

TECHNISCHE SPECIFICATIES

- ...
- **Kleur: RAL 1026²³**
- **De gebruikte verven**
 - **bevatten geen van volgende stoffen:**
 - zware metalen cadmium, lood, chroom VI, kwik, arsenicum, barium (uitgezonderd bariumsulfaat), seleen of antimonium.
 - ftalaten DHEP (CAS 117-81-7), DBP (CAS 84-74-2), BBP (CAS 85-68-7).
 - **bevat maximaal 0,1% vluchtige aromatische koolwaterstoffen (VAK) per gewicht.**
 - **bevat maximaal maximaal 500 ppm of 0,05% (m/m) isothiazolinon-verbindingen.**
 - **bevat maximaal maximaal 10mg/kg of 0,001% (m/m) formaldehyde.**
 - **draagt geen van volgende R-zinnen in concentraties groter dan 0,1% (eventueel in combinatie met elkaar): R23, R24, R25, R26, R27, R28, R33, R39, R40, R45, R46, R48, R49, R60, R61, R62, R63, R68. (Deze R-zinnen duiden op kankerverwekkende en giftige stoffen.)**
 - **draagt geen van volgende R-zinnen vermeld in concentraties groter dan 2,5% (eventueel in combinatie met elkaar): R50, R50/53, R51/53, R52/53, R51, R52, R53. (Deze R-zinnen duiden op stoffen die schadelijk zijn voor het milieu.)**

De naleving van bovenstaande criteria kan gestaafd worden met een van volgende labels:

Nordic Swan

Blaue Engel

EU Ecolabel

Energy Star

NF
écologique

Wanneer het product een van deze labels draagt, is geen bijkomende staving vereist. Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme kunnen eveneens gebruikt worden.

- **bevat maximaal 15 g/l vluchtige organische stoffen (VOS).**

²³ Lichte kleur, geel.

De naleving van bovenstaand criterium kan gestaafd worden met een van volgende labels:

Nordic Swan

Blaue Engel

EU Ecolabel

Energy Star

Wanneer het product een van deze labels draagt, is geen bijkomende staving vereist. Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme kunnen eveneens gebruikt worden.

- **bevat geen ftalaten DINP (CAS 28553-12-0 en 68515-48-0), DIDP (CAS 68515-49-1 en 26761-40-0), DNOP (CAS 117-84-0)**

De naleving van bovenstaand criterium kan gestaafd worden met een van volgende labels:

Nordic Swan

EU Ecolabel

Energy Star

NF
écologique

Wanneer het product een van deze labels draagt, is geen bijkomende staving vereist. Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme kunnen eveneens gebruikt worden.

- **draagt geen gevarensymbolen.**

GUNNINGSCRITERIA

Volgende gunningscriteria dienen als basis voor de beoordeling van de offertes:

- ...
- **milieu (40 punten):**
 - **Bij de gunning wordt rekening gehouden met de ecologische kwaliteiten van de gebruikte verf. Voor de beoordeling van dit gunningscriterium wordt gebruik gemaakt van de vragenlijst voor standaard muur- en plafondverven binnen (in bijlage) die de inschrijver ingevuld bij de offerte moet voegen.**

5.3. Grote overheidsopdracht \geq 85.000 euro – speel op zeker!

Is het geraamde bedrag van je opdracht meer dan 85.000 euro en wordt je opdracht gepubliceerd? Neem dan contact op met de Dienst Overheidsopdrachten en Juridische Ondersteuning (T 03 240 54 59, aankoop@admin.provant.be). Zij helpen je graag verder met de opmaak van je bestek, zodat er zeker geen fouten instaan.

6. Mogelijke dienstverleners

- ACG Groenzorg
Bosuil 138
2100 Antwerpen
Tel: 03 326 47 22
info@acg-groenzorg.be
<http://www.acg-groenzorg.be>

- Baeten-Van Es
Kmo-zone 2 – Catenberg Nieuwstraat 41

2840 Rumst
Tel: 03 880 89 80 - Fax: 03 880 89 81
info@baeten-vanes.be
<http://www.baeten-vanes.be>

- Bio Home (Westerlo)
Zone Kamp C, nr. 12
Britselaan
2260 Westerlo-Oosterwijk
Tel: 014 26 25 77
info@biohome.be
<http://www.biohome.be>
- De Brug
Waesdonckstraat 1
2640 Mortsel
Tel: 03 449 39 50 - Fax: 03 440 39 67
info@debrug.be
<http://www.debrug.be>
- De Kringwinkel Zuiderkempen - Milieu en Werk
Noordstraat 25
2220 Heist-op-den-Berg
Tel: 015 23 73 93
info@dekringwinkelzuiderkempen.be
<http://www.dekringwinkelzuiderkempen.be>
- Ferdinand Van Gorp
Ambachtstraat 7
2360 Oud-Turnhout
Tel: 014 45 02 71 - Fax: 014 45 30 49
info@vangorpbvba.be
<http://www.vangorpbvba.be>
- Noordheuvel
Miksebaan 266
2930 Brasschaat
Tel: 03 663 54 00 - Fax: 03 663 66 65
noordheuvel@noordheuvel.be
<http://www.noordheuvel.be>
- Sociale Werkplaats De Sleutel (Antwerpen)
Van Trierstraat 28 A
2018 Antwerpen
Tel: 0494 63 48 05
mario.polfliet@fracarita.org
<http://www.socialewerkplaats-desleutel.be>
- Werkhaven Antwerpen
Klamperstraat 40
2060 Antwerpen
Tel: 03 326 95 06 - Fax: 03 326 95 05
info@werkhaven.antwerpen.be
www.werkhaven.be
- Wotepa-ateliers

Mulhouselaan Zuid 4 Kaai 142
2030 Antwerpen
Tel: 03 227 36 65 - Fax: 03 232 66 72
info@wotepa.be
www.wotepa.be

Deze lijsten zijn niet-limitatief en niet-vernoemde firma's worden niet uitgesloten van overheidsopdrachten.

Heb je zelf goede ervaringen met bepaalde firma's of ken je firma's die kunnen voldoen aan de criteria van de Gids duurzame aankopen? Mail de contactgegevens dan naar iso14001@admin.provant.be.

7. Meer info?

Neem contact op met iso14001@admin.provant.be.
Check de producttest op <http://services.ovam.be/preventie>.